

SPØRG ”SKAUTRUP”

Af de mange forespørgsler, vi har modtaget til endnu ikke redigerede dele af Jysk Ordbog, bringes her et udsnit:

Spolt

Spørgsmål: Vi er to gamle mennesker, groet i det sønderjyske. Her forleden dukkede ordet *spolt* op. Vi huskede begge vendingen: ”Du er da vist en værre *spolt*”. – Hvor kommer det ord fra? Er det i familie med andre danske eller tyske ord?

Svar:

Spolt (med udtalen *spålt*) brugt om en gavtyv, spilopmager, filur. Ordet er i høj grad sønderjysk, men kendes også nordpå til en linje Ringkøbing-Århus. På Silkeborg- og Århus-egnen (og helt op nord for Viborg) bruges ordet også om en kraftig, stærk, firskåren ung mand eller karl; desuden kan det betyde et afhugget, frakløvet træstykke, og dét er utvivlsomt grundbetydningen. Dermed har ordet forbindelse til verbet at (*fra*)*spalte*, og derfor bringer vi det til sin tid i Jysk Ordbog under opslagsordet en *spalt*. I den form findes ordet også i vor nationalordbog, Ordbog over det Danske sprog, men dér kun brugt om ting, ikke personer. De to betydninger ”kraftig fyr” og ”gavtyv” ser ud til at være udviklet i Jylland.

I betydningen ”gavtyv” kan ordet på sønderjysk have vekselvirket med det fra tysk indlånte ord en *Ausbund* (= skælm, gavtyv). Det udtales almindeligvis *awsbånt* (el. lign.), men forekommer også med udtalen *awsbålt*, og her skyldes l’et nok smitte fra *spolt*.

Skagfæstet

Spørgsmål: Når man i min barndom gulvede korn i laden, skulle negene lægges *skavfæst*, altså med et negs rodende ind imod nabonegets top. Nu jeg husker det, undrer jeg mig over det sære ord.

Svar:

Du må have haft din barndom i Vendsyssel eller Hanherrederne (lige vest for). For det er kun dér oppe, Jysk Ordbog har registreret ordet – med udtaler som *skawfæst* el. *ska·fæst*.

Sidste led af ordet giver sig selv; det er samme form, som på rigssproget hedder *fæstet* – blot ikke i betydningen ”fastgjort”, men ”anbragt”. Ordets første del er det gammeldanske adjektiv *skak* (= skæv, skrå), som nu højst kendes i faste udtryk og afledninger: lægge hovedet på *skak*, at *skakke* (= skråharve etc.). Jysk Ordbog vil bringe ordet under opslagsformen *skagfæstet*.

Ordets grundbetydning er altså ”anbragt skråt, skævt for hinanden”, og den teknik brugte man i mange sammenhænge – for at udnytte pladsen mest effektivt. Som du selv skriver, blev neg lagt *skagfæstet*, men det blev børnene i en stor børneflokk også, når de skulle sove og måtte deles om de få sengepladser i slagbænke, skuffer etc.: det ene barn lå med hovedet ind mod den andens fødder – som sild i en tønde. Eller rettere: som sild på panden! – for hér kunne også steges flere samtidig, hvis de blev lagt *skagfæstet*.

En variant til ordet kendes fra Als og Sundeved: *skagfods* (el. *skagfolds*) i samme betydning. Så ordet har nok tilbage i tiden været brugt over større dele af Danmark.

Sakkerere

Spørgsmål: Jeg har et bryllupsdigt liggende fra mine forældres kost [= bryllup] her på Sundeved i 1906. Heri hedder det blandt andet: ”hind Faer helt sikkert bande og *sakkeree*” [= hendes far helt sikkert bandede og sakkererede (over at skulle have dén svigersøn)]. Hvad er *sakkeree* for et ord?

Svar:

Det sønderjyske ord *sakkerere* (med tryk på *-rere*) er vist helt gået ud af brug nu; det samme gælder varianten *sakkentere*, som Jysk Ordbog kender fra det nordlige Østjylland (fra Århus og nordpå).

Begge ord betyder at råbe op, skælde ud, og de er især blevet anvendt i forstærkende dobbeltudtryk som *bande og sakkerere* – helt i stil med *bande og dominere*, *bande og blåne*, eller et almindeligt rigssprogsudtryk som *råbe og skrige*.

Både *sakkerere* og *sakkentere* viser tilbage til kirkeordet *sakramente*. En bog trykt i Århus 1637 har udtrykket *sacramenterer og skiender* (= bander og skælder ud), og endnu længere tilbage rækker det beslægtede plattyske *sakkermenteeren* (= bande). Ordene må være dannet i katolsk tid, idet man dengang normalt brugte eder, hvor man bandede ved Gud, jomfru Maria, helgener (*hillemænd!*) – samt de hellige sakramenter! Ganske som det endnu kendes i Sydeuropa, mens man her i Nordeuropa med reformationen gik over til at bande ved satan og diverse sygdomme (*fandeme!*, *for pokker!*).

Alle verber med den trykstærke endelse *-ere* stammer i sidste instans fra fransk (i reglen med tysk som transitsprog), eller de er dannet hér i landet på et tidspunkt, hvor ord på *-ere* er blevet mode. I bondebefolkningen var man akkurat lige så nysgerrige og modebevidste mht. orddannelse, som man var i købstadsbefolkningen; men meget ofte brugtes disse indlån til at lægge en ironisk distance. I bryllupsdigtet, du nævner, muntre man sig over faderen, der ikke bare bandede, men *sakkererede*: han hidsede sig da så gevaldigt op (formentlig for at falde lige så hurtigt ned igen).

For liebhavere

Mange af vore læsere har gennem 8 årgange af Ord & Sag fulgt Hans og Kathrines markedsrejse. De, der ønsker det, kan nu erhverve en samlet, mht. lydskrift og oversættelse forbedret udgave af Marinus Poulsens fortælling: *Te Mar'ken i Holsbrow* (87 sider + ordliste og kommentarer om dialekten).

Hæftet er gratis, men bestillere bedes medsende 50 kr. (check el. frimærker) til dækning af forsendelsesomkostningerne. Henvendelse til: Peter Skautrup Centret, Jens Chr. Skous Vej 4, bygn. 1483, 6. etage, 8000 Århus C.